

UTOPIJA I TOTALITARNA IDEOLOGIJA

KOMUNIZAM KAO PRIMJER TOTALITARNOGA KARAKTERA UTOPIJE

Umjesto uvoda: iskustvo s komunizmom pretočeno u satiru

»Komunizam je veličanstvena teorija, no nesreća bijaše u tome da se ta teorija pokušala pretvoriti u stvarnost.« Tom je rečenicom veliki izraelski satiričar Ephraim Kishon sažeo svu problematiku pokušaja ostvarenja jedne utopije, u ovom slučaju komunističke. Sam je Kishon na vlastitoj koži, u svojoj domovini Mađarskoj, iskustio što znači pokušaj ostvarenja prvo fašističke, a onda komunističke utopije. Pošto je uspio preživjeti i jednu i drugu, nakon toga i pobjeći u slobodan svijet, postao je jedan od vodećih svjetskih satiričara.

Međutim, stoji li njegova tvrdnja da je komunizam doista lijepa utopija koja je propala samo zato što ju se pokušalo pretvoriti u stvarnost?

Komunisti »izjavljuju otvo-

reno, da oni svoje ciljeve mogu ostvariti samo silovitom promjenom svih dosadašnjih društvenih struktura. Neka uzdrhte od straha vladajuće klase pred komunističkom revolucijom. Proleterci nemaju, u revoluciji, što izgubiti osim svojih okova. Međutim, mogu osvojiti novi svijet.«

Tko čita ovaj završetak *Komunističkog manifesta*, taj se počinje pitati nije li u samom začetku komunističke ideje već položeno sjeme nasilja, terora.

»U Pragu je jedan partijski sekretar podnosio izvješće na javnoj tribini o perspektivama tekućeg petogodišnjeg plana. '... i na kraju ovog petogodišta', kaže on, 'imat ćemo 0,7 posto traktora po glavi stanovnika...' Iz slušateljstva se čuje povik: 'A što je s toaletnim papirom?' Govornik se ne da

smesti i nastavlja: 'Proizvodnja željeza po glavi stanovnika...' Isti glas prekida ga još jednom: 'A kako će izgledati situacija s toaletnim papirom?' Ni ovaj se put govornik ne da smesti nego i dalje proklamira: 'Imat ćemo tisuću kila umjetnog gnojiva po glavi stanovnika...' Glas iz slušateljstva ponovno: 'A toaletni papir?' Izlagač gubi strpljivost i dere se: 'Možeš mi polizat...', na što čovjek iz publike odgovara: 'Ostaje li to i nadalje jedino rješenje?'«

Ova priča ne pokazuje samo na što se svelo Marksovo obećanje o izobilju i višku svih materijalnih stvari koje će nastati nakon pobjede komunističke ideje, nego govori i o slici čovjeka u njegovoj ideologiji: to je čovjek u potpunosti podređen partijskoj svijesti.

1. Ostvarenje komunističke utopije u brojkama

Sovjetski Savez	20 milijuna žrtava komunističkog terora
Kina	65 milijuna žrtava komunističkog terora
Vijetnam	1 milijun žrtava komunističkog terora
Sjeverna Koreja	2 milijuna žrtava komunističkog terora
Kambodža	2 milijuna žrtava komunističkog terora
Istočna Europa	1 milijun žrtava komunističkog terora
Lat. Amerika	150.000 žrtava komunističkog terora
Afrika	1.7 milijuna žrtava komunističkog terora
Afganistan	1.5 milijuna žrtava komunističkog terora
Komunistička Internacionala i komunističke partije koje nisu bile na vlasti	10.000 žrtava komunističkog terora.

Nijednu utopiju u povijesti nije se tako temeljito pokušalo pretvoriti u stvarnost i nijedan pokušaj ostvarenja utopije nije progutao tolike žrtve kao ostvarenje komunističke utopije.

Mnogi su i danas uvjereni da je ideja komunizma bila dobra teorija, jedino što su pri njezinu ostvarenju nastale određene pogriješke, izopačenosti. Međutim, pitanje je nije li sama komunistička ideologija od samog svog začetka u sebi bila loša i nosila klicu terora koji će joj kasnije biti glavnom oznakom do povijesnog sloma? Ideologija koja traži zajedništvo svih materijalnih dobara pretpostavlja uništenje privatnog vlasništva jer samo tako može sve postati zajedničko. Novi čovjek i novo društvo koje komunizam želi stvoriti pretpostavljaju nasilno uništenje svega starog, tako piše u *Komunističkom manifestu*. Novi čovjek i novo društvo žele se stvoriti silom. Samoj početnoj ideji komunizma nasilje je imanentno.

Nasilje je sredstvo dolaska na vlast i održavanja komunističke vlasti.

U ovom članku želim se pozabaviti pitanjem odgovara li teza o kojoj govori Kishon da je komunistička utopija morala propasti jer je od teorije postala praksom? Koji je uzrok propasti komunističke utopije? Nisu li 93 milijuna žrtava koje je iza sebe ostavila propala komunistička utopija, utkani već u same začetke te utopije? I kako je moguće da od velikih Marksovih ideala, ideala koje su preuzeli mnogi intelektualci na Zapadu i Istoku, u stvarnom komunizmu ostane glavno pitanje: zašto nema dovoljno toaletnog papira? Pitanje gdje su tisuće i milijuni onih koji su završili u masovnim grobnicama i gulazima nije se smjelo ni postaviti, a tko zna kako je završio i junak iz pripovijesti G. Lauba koji se usudio postaviti pitanje o nedostatku toaletnog papira u komunističkom društvu izobilja.

2. Pojedinaac, društveni čimbenik koji treba biti uklonjen – Platonova Država

Ideja o zajedništvu dobara i novom društvenom poretku pripada takoreći osnovi svih europskih društvenopolitičkih utopija. To zajedništvo dobara, međutim, povezano je s određenim totalitarizmom i nasiljem. Prvu veliku društvenopolitičku utopiju, koja je kasnije imala velik utjecaj na razvoj svih europskih utopija, nalazimo u Platonovoj *Državi*. U njegovoj idealnoj državi zajednička su sva dobra, uključujući i žene i djecu. Ideje o zajedničkim ženama nije bilo u komunističkoj utopiji, no bilo je pokušaja da se djeca oduzmu od roditelja i odgoje samo za službu državi.

Kod Platona čitamo: »Da one (žene) budu svi- ma zajedničke, da ni jedna zapravo ne pripada samo jednome i da djeca isto tako budu zajednička, tako da otac ne poznaje svoje dijete, ni dijete svoga oca« (*Politeia* V 457 C-d).

»Oni (čuvari) ne smiju posjedovati ni kuća ni zemlje ni bilo što drugo, nego moraju zajednički trošiti ono što im drugi daju za njihov život ...« (464c).

Potpuno zajedništvo dobara služilo bi, po Platonovu mišljenju, potpunom predanju pojedinca u službi države. Posjed, žena, djeca samo odvrćaju od tog potpunog posvećenja državnoj službi. Ako se svatko brine samo o svom pojedinačnom dobru, onda nužno zaboravlja zajedničko dobro.

Macelj, prostrijeljene lubanje svećenika

Platon smatra da će novi oblik zajedničkog života stvoriti i novog čovjeka. Djeca odgojena prema njegovoj zamisli bit će bez emotivne navezanosti na roditelje. Sva njihova ljubav, emotivna vezanost, pripadat će državi. Država već nakon rođenja djecu treba selektirati i odgojiti prema njihovim sposobnostima za službu u državi (V 458c-462a).

Dakako, Platon ne poznaje jednakost svih ljudi, nego su ljudi podijeljeni na gospodare (kralj, filozof), čuvaru (vojnika) i seljake/radnike (narod). Svaka od tih klasa služi državi na svoj način. Platonov totalitarni način očito ima određene dodirne točke s komunističkom utopijom, o čemu će kasnije još biti riječi.

U svakom slučaju, Platonova je *Država*, ako je trijezno čitamo, primjer totalitarnog društva u kojem ljudi služe kao »materijal« od kojega se gradi »zajedničko dobro«. Ostaje nejasno tko su ti koji će uživati u tom »zajedničkom dobru«. Dobro pojedinca potpuno se niječe zbog navodnog dobra zajednice. Dobro pojedinca štetno je za zajednicu koja postaje

sve apstraktnija. Pojedinaac je najveći neprijatelj u Platonovoj *Državi*. Tog pojedinca s njegovim osobnim interesima treba isključiti iz društva, ne smije se uopće dopustiti da se on pojavi, razvije, kako to navode dijelovi *Države* o rađanju i odgoju djece.

3. Karl Marks i rušenje dotadašnjih društvenih oblika

Kao što je u početku spomenuto, mnogi suvremenici još i danas simpatiziraju komunističku utopiju smatrajući da je ideja komunizma bila dobra, samo su je Lenjin, Staljin i drugi komunistički vođe pokvarili i izopačili. Nasilje i teror komunističkih vlastodržaca nad vlastitim stanovništvom vide kao nehotične pogriješke komunizma koje su u suprotnosti s izvornom idejom. Međutim, ako se čitaju djela »oca« marksizma K. Marksa, dobiva se drukčija slika o njegovoj nauci i ideologiji. Ovdje ne želim predstaviti Marksov *Kapital*, dosadno gospodarsko-filozofsko djelo, nego *Komunistički manifest*, djelo Marksa i Engelsa. *Manifest* je postao svojevrsnom *Biblijom* komunizma.

Podijeljen je na sljedeća poglavlja:

(1) Građanstvo (buržoazija) i proleter: »Povijest svih dosadašnjih društava jest povijest klasne borbe« – tako počinje ovo poglavlje. Marks ocrtava promjenu koja je nastala raspadom feudalnog sustava i rađanjem novoga, građanskog sustava. Taj građanski sustav poistovjećuje s kapitalizmom. Građansko društvo u svojoj želji za profitom rađa proletarijat koji opet građanstvu služi kao sredstvo za proizvodnju. Proletarijat se razvija u istom odnosu kao i kapital. Proletarijat prolazi kroz različite faze od pojedinca, radnika u tvornici, do svjetskog proletarijata. Između radnika i građanstva traje prikriveni rat koji će jednom prerasti u otvorenu revoluciju kojom će »nasilno biti srušeno građanstvo, a proletarijat će utemeljiti svoju vlast«. Komunisti zastupaju interese proletarijata.

(2) Prigovori komunizmu i odgovori na te prigovore:

- a. dokidanje privatnog vlasništva
- b. dokidanje obrazovanja
- c. dokidanje obitelji
- d. dokidanje nacionalnosti
- e. odbacivanje svakog morala, vrijednosti, vjere.

S proleterskom revolucijom i proleterskom vlašću započinje nova epoha ljudske povijesti, vrijeme kakvoga do sada nije bilo, započinje novo društvo. Komunistička je revolucija najradikalniji raskid s dosadašnjim oblicima vlasništva pa nije nikakvo čudo da se pri njegovu razvoju najradikalnije dokidaju sve tradicionalne ideje. Marks ne sumnja da je provedba njegovih ideja moguća samo silom i nasiljem.

(3) U trećem dijelu Marks obrađuje socijalističku i komunističku literaturu.

(4) U četvrtom dijelu obrađuje odnos komunističke prema različitim oporbenim strankama. Komunistička se partija bori u početku zajedno s drugim oporbenim strankama protiv vladajuće skupine, no pritom ne zaboravlja da su i te stranke neprijatelji proletera i komunističke. Savezničke stranke bit će uklonjene s povijesne pozornice čim bude uklonjen zajednički neprijatelj.

Ovaj dio završava već poznatim pozivom za nasilnim rušenjem tadašnjeg društvenog poretka.

Nakon osvajanja vlasti komunisti su dosljedno proveli napatke iz *Manifesta*, o čemu govori sljedeće poglavlje.

4. Rusija 1917. – 1945., od teorije do prakse

Jedna od naslovnica knjiga o zlima komunizma

Oktobarskom revolucijom 1917. komunistička ideja, dotada samo teorija, prvi put u povijesti dobiva mogućnost prikaza kakvo društvo želi izgraditi. Društvo koje komunisti žele izgraditi odgovarat će zahtjevima Marksova i Engelsova *Manifesta*. Oktobarska je revolucija za mnoge još i danas »mitski« nadnevak: kraj ugnjetavanja i izrabljivanja radničke klase, proletera, početak novog, boljeg svijeta. Ovdje ne želim prikazati povijesni tijek Oktobarske revolucije nego pokazati događaje u kojima se vidi ostvarenje komunističke ideje. Mnoge brojke koje navodim u ovom poglavlju ne žele samo pokazati odnos kvalitete i kvantitete komunističke utopije, nego odgovaraju i formalno novoj komunističkoj stvarnosti. Karakteriziranje stvarnosti uz pomoć brojki, statistike, kako je to i kod G. Lauba prikazano, bio je omiljen način komunističkog ophođenja sa stvarnošću (koliko kilometara cesta, pruga, koliko kilograma pšenice, koliko pionira itd.). Egzaktnim brojkama pokazati stvarnosti komunističkog društva možda je najsnažnija kritika komunističke utopije.

Ako Oktobarsku revoluciju promatramo s određenog povijesnog i ideološkog odmak, onda se mora kazati da je ona plod različitih političkih nemira koje su komunisti pod Lenjinovim vodstvom uspjeli iskoristiti za svoje ciljeve. Od 1902. Rusiju potresaju seljački nemiri, pobune protiv veleposjednika, pobune u ruskoj vojsci (vojnici su sve manje zainteresirani za sudbinu Carstva), pobune radnika (radništvo čini svega oko 3% radno sposobnog stanovništva). Mnogi narodi ruskog carstva traže samostalnost ili bar veću autonomiju. Svi oni djeluju početkom 1917. na uništenju tadašnjih državnih institucija kako bi ostvarili vlastite interese. Slabljenjem ili pak nestankom državnih institucija nastaje »prazan« prostor koji vješto koriste boljševici, crvenogardisti. Krajem 1917. boljševici nakratko pokušavaju ispuniti očekivanja masa, no to će se ubrzo promijeniti.

Svu vlast u državi preuzima Lenjin i osniva vojno-revolucionarni komitet Petrograda, prema njegovim vlastitim riječima: operativnu jedinicu koja je lagana, pokretna i odmah spremna za djelovanje, bez ikakve pravne pedanterije. Ona posjeduje neograničenu ovlast djelovanja, da bi oružanom rukom diktature proletarijata razbila neprijatelje. Od svog osnivanja Komitet djeluje protiv svih neprijatelja revolucije i svih onih za koje komunisti misle da su im neprijatelji, a to su:

- političari koji nisu boljševici
- radnici u borbi za svoja prava: kruh, rad, dostojanstvo (ustanci radnika 1918. – 1920. ugušeni su u krvi)
- seljaci (kulaci), progonjeni od samog početka do 1938., tj. njihova uništenja
- Kozaci (masovne deportacije 1923.)
- narodni neprijatelji i sumnjivci, tj. nacionalne manjine, svi oni koji imaju drukčiji nazor na svijet od boljševika i svi oni koje boljševici takvima proglašaju, osobito:
 - o od 1921. intelektualci, tzv. inteligencija
 - o pripadnici duhovnog staleža, plemstvo
 - o umjetnici, zanatlije
 - o trockisti
 - o pripadnici partije iz Lenjinova vremena
 - o pripadnici »oslobođenih« naroda kao Poljaci, stanovnici baltičkih zemalja
 - o vojnici koji su se vratili iz zarobljeništva
 - o Židovi (»proces liječnicima«)

Za sve ove skupine, ukoliko ih nisu odmah pobijali, boljševici su napravili utopijska mjesta vlastite naravi, logore, gulage: 1940. u logorima se nalazilo 1.670.000 zatvorenika, 1941. bijaše ih 1.930.000, 200.000 ljudi čekalo je u zatvorima na transporte. Osim toga 1.200.000 ljudi bili su tzv. posebni naseljenici koji su živjeli u uvjetima sličnim onima u gulagu. Godine 1953. u gulazima Sovjetskog Saveza nalazi se 2.400.000 zatvorenika i 2.750.000 »posebnih naseljenika«. Dekret »o crvenom teroru« od 5. rujna 1918. legalizirao je ovo nasilje.

Da bi ostvarila svoj plan stvaranja novog i sretnog društva, teror će postati trajnom oznakom ostvarenja komunističke ideologije. Dovoljno se sjetiti sljedećih događaja:

- 1929., potpuno dokidanje vlasništva i otimanje zemlje seljacima, nasilna kolektivizacija
- 1932./33. velika glad u Ukrajini, milijuni umiru od gladi, u isto vrijeme Sovjetski Savez prodaje pšenicu Zapadu
- veliki teror 1936. – 1938.: ovim prisilnim mjerama pogođene su sve društvene skupine, od članova Politburoa do jednostavna građanina koji je uhićen na ulici, da bi se ispunila »kvota« kontrarevolucionarnih elemenata koje treba uništiti. To je vrijeme moskovskih procesa (Sinovjev, Kamenjev, Krestinski, Rykow, Piatakow, Radek, Buharin i dr.). U tim procesima na dotad neviđen način ostvarila se poznata izreka iz Francuske revolucije da revolucija jede svoju djecu.

Međutim ako želimo napraviti nešto točniji zaključni račun komunističke vlasti u Rusiji, odnosno Sovjetskom Savezu između 1918. i 1945., onda se ne smiju zaboraviti ni:

- desetci tisuća bez ikakve presude strijeljanih seljaka i radnika između 1918. i 1922.
- pet milijuna mrtvih od gladi 1922.
- likvidacija i deportiranje donskih Kozaka
- umorstva desetak tisuća zatvorenika u gulazima od 1918. do 1930.
- likvidacija oko 690.000 ljudi u velikim čistkama od 1936. do 1938.
- šest milijuna mrtvih od gladi u Ukrajini 1932./33.
- deportacije volgoških Nijemaca, krimskih Tatara, Čečena i mnogih drugih.

Ova strašna panorama pokazuje kako su nasilje i represija ona snaga kojom se pokušala ustoličiti komunistička utopija. Nasilje je zahvaćalo sve više i šire, dok i sami krvnici nisu postali žrtvama. Neki zaljubljenici u komunističku ideju pokušat će opravdati ove zločine stavljajući ih na Staljinov račun. Međutim, kao što je iz podataka vidljivo, nasilje i teror imanentni su komunističkom sustavu, štoviše: teror jest komunistički sustav. I to stoga što drži da samo potpunim uništenjem staroga može nastati nešto novo. Svoj cilj stvaranja potpuno novoga društva, »društva izobilja«, komunisti ne će uspjeti ostvariti, ali ne će biti spremni za preispitivanje vlastitih ideoloških postavki, nego će krivce za neostvarivanje svog sna tražiti u »neprijateljskim elementima« u vlastitom društvu i izvan njega.

Komunistički sustav održavao se na taj način što je provodio sustavno nasilje nad stanovništvom: životi i imovina pojedinaca nisu imali nikakvu vrijednost. Sustav se mogao održati samo uz pomoć nasilja i zato su mu za opstanak stalno bili potrebni »neprijatelji«. »Neprijateljski elementi«, koje stvara sama komunistička vlast, potrebni su svim komunističkim društvima, od Sjeverne Koreje preko tadašnjeg Sovjetskog Saveza i Jugoslavije do Kube.

Marksov zahtjev za primjenom nasilja pri stvaranju komunističkog društva postao je i ostao konstitutivni element svih komunističkih društava. Bez nasilja komunistički sustav ne može opstati na vlasti. Komunistička utopija, »raj za seljake i radnike« (kako se svojevremeno nazivao Sovjetski Savez), nema kao cilj sreću pojedinca, nego ostvarenje »novoga društva«: »dobro« tog novog društva jest cilj, a ne pojedinac. Pojedinac je onaj koji smeta, on se treba savršeno uzidati u zgradu komunističkog sustava i na taj način prestati biti osobom sa svojom vlastitošću. Pojedinca treba »preodgojiti«, promijeniti mu svijest kako bi postao dio komunističke utopije. Svaki onaj koji se ne želi uklopiti u to novo društvo, smeta i treba doslovno biti uklonjen. Osoba je smetnja ostvarenju komunističke utopije, slično kao i u Platonovoj *Državi*.

Pokušaj ostvarenja komunističke utopije u Rusiji bio je »više od negacije kršćanstva, više od dokidanja privatnog vlasništva, više nego povratak u barbarstvo (...) Političkoj određenosti društva bio je podložan svaki oblik života«.

5. Zapad: Opčinjenost totalitarizmom

»Postoji samo jedan apsolutno slobodni način života: živjeti kao komunist na Zapadu.«

U vrijeme dok u Rusiji vlada nasilje kako bi komunistička utopija postala stvarnost, na Zapadu vlada oduševljenje komunizmom: Romain Roland, Henri Barbusse, Louis Aragon, André Malraux, André Gide, Charles Vildrac, Heinrich Mann, Bertolt Brecht, Johannes Becher, Aldous Huxley, E. M. Forster, svi oni bijahu komunisti, velikim dijelom članovi Komunističke partije. Zašto?

Najmanje im se može spočitnuti da:

- a) nisu znali što se događa u Rusiji
- b) nasuprot nepravdosti u vlastitom društvu vjerovali su u utopiju o jednakopravnosti svih ljudi.

Francois Furet pokazao je da se nijedna od ovih tvrdnji ne može održati. Do 1933./34. intelektualci na Zapadu nisu bili opčinjeni samo idejom komunizma, nego – iako u manjoj mjeri – i idejom fašizma. Godine 1934. Staljin je odaslao u svijet krilaticu o antifašizmu što mu uopće nije smetalo da 1939. sklopi sporazum s Hitlerom. Ideja antifašizma našla je posebno plodno tlo na Zapadu. Ono što je zapadne intelektualce oduševljavalo u komunističkoj ideologiji, nije bila jednakost svih građana, nego korjenita revolucija, kraj građanskog društva, tog zajedničkog neprijatelja kako komunizma tako i fašizma. Obje ideologije, fašizam i komunizam, žele stvoriti novog čovjeka, oslobođena starih vrijednosti građanskog društva. Jedna je od središnjih vrijednosti građanskog društva i dostojanstvo pojedinca, osobe. Komunizam, kao ni fašizam, ne zanima pojedinac, nego velika zadaća stvaranja novoga društva i nove osobe. Obje ideologije, i komunizam i fašizam, žele u stvari dokidanje osobe u službi »više vrijednosti«. Komunističko nasilje u Rusiji kao i tzv. montirani procesi bili su dobro poznati na Zapadu. Očito da oni nisu previše smetali određenim intelektualnim krugovima na Zapadu; svaka kritika na račun komunističke ideologije pokušala se objasniti tvrdnjom da ostvarenje »viših ciljeva« zahtijeva i žrtve. Nasilje i njegove posljedice prikazivani su kao nužno čišćenje društva. Taj proces »čišćenja« glorificirale su obje ideologije, i fašizam i komunizam.

F. Furet pokušao je istražiti nastanak komunističkog terora i posebno se pozabavio određenim vre-

Jedno djelo uvjerenog komuniste Bertolda Brechta na pozornici

menom Francuske revolucije, tzv. vremenom termidora. Upravo to krvavo vrijeme Francuske revolucije poslužit će komunistima kao uzor. Komunisti stalno strahuju da se s njihovom revolucijom ne dogodi isto što se dogodilo i s Francuskom – povratak građanskom društvu.

Ideologija terora prožima komunistički svijet posebno nakon I. svj. rata, nakon raspada dotadašnjeg svijeta i njegova poretka. Građansko društvo primjenjivalo je nasilje kako bi povećalo svoj profit (jedno od tumačenja razloga za početak I. svj. rata). Komunistička ideologija uporabiti će nasilje da bi stvorila novi svijet, novoga čovjeka, a sve dotadašnje institucije, kao dekadentne, trebaju biti uništene.

Komunizam, kao i fašizam, odbacuje i samu državu kao oblik vladavine, na mjesto države u fašizmu stupa rasa, a u komunizmu klasa (Proleterci svih zemalja, ujedinite se!). Neprijatelji protiv kojih se obje ideologije bore nisu samo pojedine države, nego su nadnacionalni. Komunizam je tu u određenoj prednosti pred fašizmom u izboru kako saveznika, tako i neprijatelja: u svakom društvu može se naći određena klasa koja je nezadovoljna, potlačena.

Kako se ideje vodilje komunizma i fašizma, rasno i klasno, dadu međusobno povezati, već je pokazano na primjeru Sovjetskog Saveza – progonom pojedinih naroda. Sličan primjer povezivanja ideje rase i klase poznat je i iz bivše komunističke Jugoslavije gdje su također cijeli narodi (npr. Nijemci) kao rasa i klasa proglašavani neprijateljima komunizma i određeni za fizičko uništenje ili protjerivanje.

Intelektualci na Zapadu dobrim su dijelom oduševljeni mišlju o stvaranju novog čovjeka i novog društva jer je teoretski bilo zanimljivo stvoriti nešto dotada neviđeno. Međutim, za narode i pojedince na kojima je iskušavana ta teorija, stvarnost bijaše

sve drugo samo ne novo društvo »napretka i blagostanja«. Od stvarnosti u kojoj su živjeli narodi u komunizmu zapadni intelektualci vidjeli su ono što im je sovjetska propaganda željela pokazati i ono što su sami željeli vidjeti. Stvarnost je za njih bila ono što su sami odabirali u svojim intelektualnim igrarijama. Mnogi intelektualci na Istoku, posebno oni koji su imali prilike iskusiti komunističku utopiju na vlastitoj koži, bili su sve drugo samo ne oduševljeni ostvarenjem komunističke utopije.

Tek poneki intelektualac na Zapadu bio je spreman ispraviti svoje ideološke zablude, svoje teorije podvrgnuti ispitu stvarnosti. Jedan od tih intelektualaca, André Gide, priznao je i ispravio svoje zablude nakon jednog od posjeta Sovjetskom Savezu. Međutim, njegova kritika tadašnjeg stanja u Sovjetskom Savezu donijela mu je isključenje iz Komunističke partije. Većina ostalih intelektualaca ostala je vjerna komunističkoj utopiji i nasilje pokušala objasniti nužnim procesom pri preobrazbi društva.

Marksova teorija da život, stvarnost, određuje svijest, i obrnuto, provođena je u komunizmu s dotada neviđenom dosljednošću. Život pojedinca učinjen je potpuno ovisnim o društvu. Pojedinac je izgubio svaku važnost i zato ga se može nesmetano uništiti ako to traži »više dobro«. Svijest pojedinca, prema komunističkoj utopiji, treba tako odgojiti da ona vidi i prihvaća stvarnost oko sebe samo na partijski propisan način.

Gladomor u Ukrajini 1932./33., česta slika na grobljima

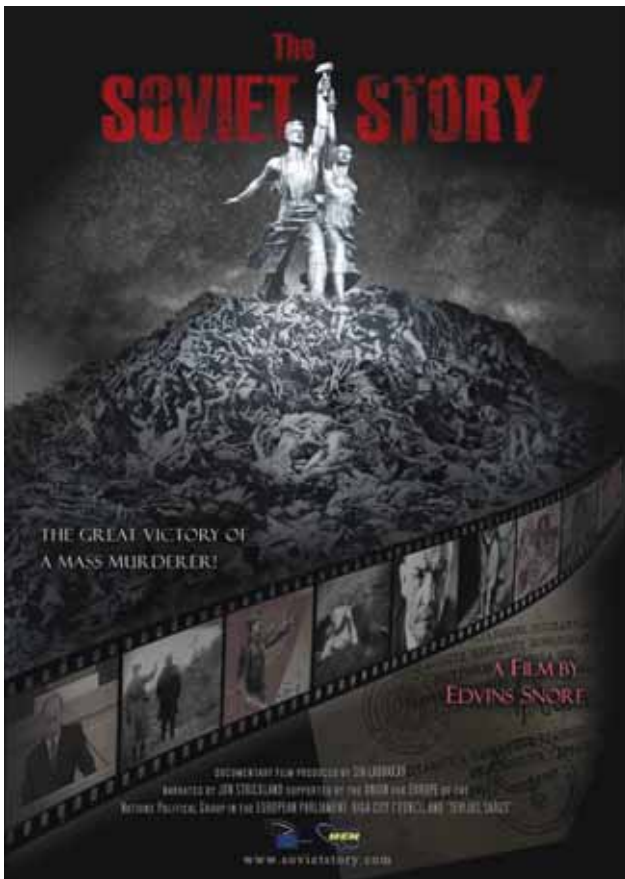
Jedan subrat doveden na sud u komunističkoj Jugoslaviji optužen je da je tvrdio kako su zadružne krave tako mršave da ne mogu stajati na nogama. Na upit komunističkog suca je li istina da je on to kazao, optuženik odgovara: »Što znači kazao? Ja sam to vidio!« Zbog svoje izjave bio je osuđen na dugogodišnju robiju. Krave, naime, nisu mršave

ako partija kaže da nisu. Komunistička ideologija određuje što je stvarnost, a što nije. Komunizam je pokušao stvoriti novi svijet, a taj svijet trebao je biti potpuno podložan komunističkoj ideologiji. Ako se stvarnost ne da uklopiti u komunističku teoriju, onda je treba uništiti, u najblažem slučaju proglasiti je nepostojećom.

F. Engelsu prigovorio je jedan od njegovih kolega da njegova teorija ne odgovara stvarnosti, na što je Engels odgovorio: »Tim gore po stvarnost!« Ova Engelsova maksima našla je u komunizmu dotad neviđeno brutalno ostvarenje.

Postavlja se pitanje kako je komunizam mogao svoj utopijski karakter tako dugo održati u svijetu? Fašizam je u odnosu na komunizam razmjerno kratko trajao i doživio slom. Da je komunistička utopija ipak tako dugo trajala, postoji više razloga. Prvi je, naravno, bio pragmatično-politički: Rusija je bila saveznik u borbi protiv fašizma. Fašizam je bio »kod kuće«, a zbog svoje je ekspanzionističke politike prema Zapadu i Istoku ostao sam. Uz to je došao i slom fašističke ideologije, njezine očigledne idiotarije utemeljene na rasnoj teoriji. Svijet u kojem vladajuća rasa ima plavu kosu i oči ipak je prenaivna utopija. Tom utopijom mogu se oduševiti samo oni koji su se odrekli vlastitog razuma. Uz sve navedeno, za razliku od Hitlerova, Lenjinov i Staljinov propagandni stroj funkcionirao je puno bolje. Propagandna putovanja koja su komunistički vlastodršci organizirali za intelektualce sa Zapada, nisu ostala bez očekivana rezultata. Zapadni intelektualci znali su što znači živjeti u fašističkoj diktaturi, a komunistička im diktatura ipak nije bila tako blizu. Činilo se da je i povijest pokazala kako je komunizam bolji od fašizma. Ta nije li Staljin pobijedio Hitlera? Začudno je gotovo manihejsko crno-bijelo razmišljanje pojedinih zapadnih intelektualaca. Strahote fašističke diktature postale su ubrzo nakon II. svj. rata svima poznate: fašisti bijahu dovoljno glupi da su sami dokumentirali svoja zlodjela. Komunistički režimi bili su očito svjesni svojih zlodjela i zato su pokušali uništiti i cenzurirati sve ono što bi ih moglo kompromitirati. Tako su slike iz komunističkih gulaga dvadesetih i tridesetih godina prava rijetkost. Masovne grobnice o kojima se nije smjelo znati jedna su od značajki komunističke utopije. Ono što nije dokumentirano, nije se ni dogodilo. Na taj način komunistički vlastodršci manipulirali su javnošću. Vlast nad slikama jedan je od oblika vlasti nad stvarnošću.

6. Kraj iluzije?

Plakat filma koji je uzbunio duhove u Europi

Zašto su intelektualci tako dugo vjerovali i ostali vjerni komunističkoj ideologiji? Odgovor daje F. Furet u samom naslovu svoje knjige: kraj komunizma znači kraj jedne iluzije, jednog sna. J. F. Lyotard bi rekao da je to zadnja velika priča novoga vremena.

Što znači taj kraj iluzija za nas teologe? Je li nakon sloma sekularnih utopija nužan povratak svijeta i pojedinca religiji? Smijemo li se radovati da je komunistička utopija doživjela svoj slom?

Mislim da se smijemo radovati što je propao sustav koji je čovjeka podredio svojoj ideji. Međutim, potreban je oprez jer je i religija u opasnosti da bude svedena na ideologiju i svoju ideologiju postavi iznad čovjeka i njegove osobe. Primjera za ovu tvrdnju ima dovoljno u povijesti: Staljinovi procesi ne nazivaju se uzalud progonima vještica, a djelo *Malj protiv vještica* inkvizitora Sprengera i Institorisa moglo je poslužiti Staljinu kao literatura prije spavanja.

Je li kraj komunističke utopije ujedno i kraj Marksove kritike religije kao »opijuma za narod«? Možemo li nastaviti svoj rad tamo gdje nas je komunistički teror prekinuo? Predstoji li nam uskoro ostvarenje kraljevstva Božjega na zemlji?

Ne smije se zaboraviti da korijeni komunizma nisu samo u Francuskoj revoluciji, nego i u kršćanstvu, posebno u njegovoj krivoj interpretaciji. U povijesti kršćanstva bilo je primjera, kao kod Jana van Laidena i drugih, kada se pokušalo kraljevstvo Božje ostvariti silom, ljudskom snagom. Svi ti pokušaji imaju nešto zajedničko: proroci su ljudima obećavali raj na zemlji, a kad su došli na vlast, pretvorili su je u pakao. Svi su oni željeli ukloniti razlike među ljudima i to uklanjajući sve koji ne misle kao i oni. U ime "slobode" čovjeka ubijalo se i od pojedinca pravilo roblje za vlastite interese. Svaki pokušaj da se kršćanski ideali provedu nasilno uz pomoć državne moći, donosio je Crkvi kritiku kojoj je i danas dijelom izložena.

Nijedan od velikih teologa u kršćanskoj povijesti nije se zauzimao i obećavao ostvarenje kraljevstva Božjega ovdje na zemlji. Svi su oni govorili kako je kraljevstvo Božje već tu, među nama, ali ne u svojoj punini. Eshatološka napetost mora ostati do ponovnog dolaska Kristova. Civitas Dei (kako bi rekao Augustin) duhovna je zajednica koja se sastoji od slobodnih članova. Civitas Dei ne može biti oblik vladavine.

Sve utopije ispuštaju iz vida još jednu činjenicu: čovjekovu slabost i nesavršenost. Kršćanstvo tu činjenicu nije nikada zaboravilo. Zbog čovjekove slabosti, njegove nesavršenosti, propale su sve utopije. Zbog nesavršenosti vođa, zbog nesavršenosti onih za koje su bile stvorene. Unatoč svim pokušajima da se »manje« vrijedni pojedinci, klase, »neprijateljski elementi«, uklone iz društva, utopijska društva ne uspijevaju stvoriti novoga čovjeka.

Zadaća kršćanstva nakon kraja komunističke iluzije nije u tome da ponudi vlastitu utopiju, nego da pomogne deziluzioniranom svijetu u svladavanju njegove teške svakodnevice. Orest u Sartreovoj drami *Mube* kaže da »ljudski život počinje s onu stranu očaja«. Vjerojatno je i sam Sartre upravo zbog svog očaja trebao u životu komunističku iluziju. Kršćanstvo može nasuprot Sartreu kazati da život počinje s onu stranu iluzije, s velikom nadom koju daje sam Stvoritelj.

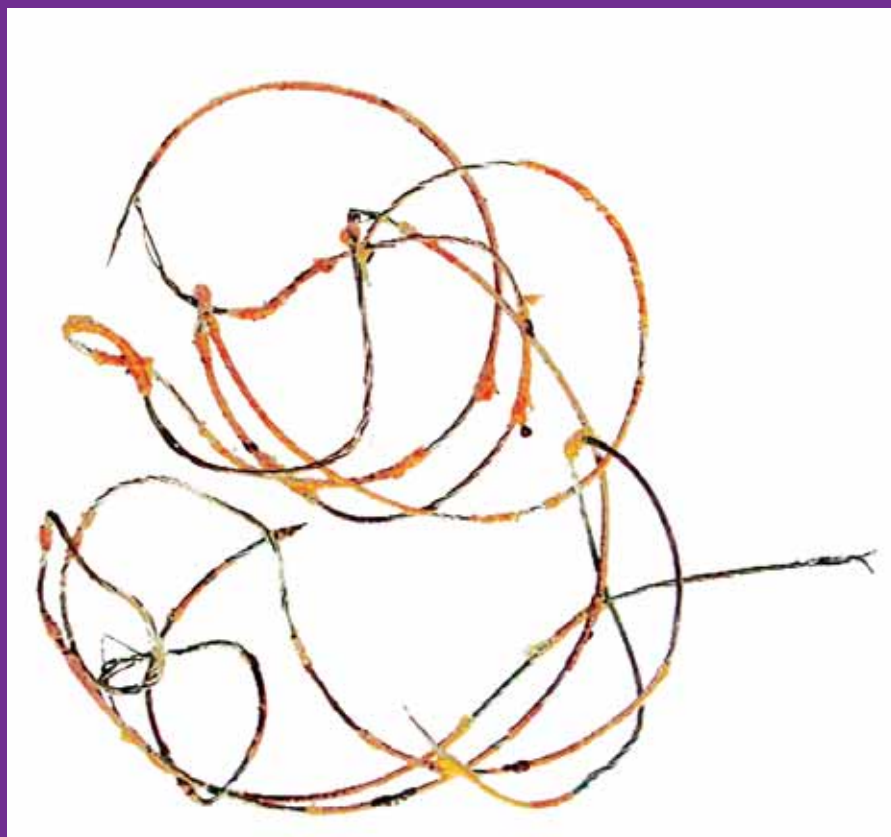
fra Franjo Vidović

Prilagođeno i preneseno iz *Hercegovine franciscane*, III, 3, Mostar, 2007., str. 66. – 79.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subračé«

*Žica kojom su bili vezani
pobijeni u Zagvozdu*

*Ostatci krunice i
habita pobijenih
fratara u
Zagvozdu*

Godina 1., broj 1 (1), Humac, srpanj, 2008., cijena 3 KM (12 kn)

